

Серед терапевтичних методів при роботі з дітьми найбільш ефективним, на нашу думку, є метод терапевтичних метафор, який передбачає штучне конструювання метафоричної реальності, в якій існують аналогічні дитячим життєві труднощі, але вони чітко усвідомлені й уже подолані.

Соціальну роботу з сім'єю в рамках цього підходу повинно бути спрямовано на відновлення сімейних ресурсів самозабезпечення, пошук і стимуляцію її внутрішніх резервів. При цьому вона будується на принципі, згідно з яким головною рисою соціалізації проголошується самореалізація особистості в соціумі, перетворення її на самодостатній соціальний організм.

Отже, узагальнюючи вищесказане та враховуючи соціально-економічні зміни в нашій державі, профілактика сімейної депривації дітей із сімей трудових мігрантів не втрачає своєї важливості, потребує подальших ґрунтовних досліджень.

DOI: 10.5281/zenodo.5905859

Хропата Я. В.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

«Включення» дітей з особливими освітніми потребами в суспільство здорових однолітків на сучасному етапі розвитку спонукає до впровадження інноваційних підходів соціально-психологічної роботи із цією категорією учнів. Тому вагомого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей з порушеннями психофізичного розвитку зі здоровими однолітками. Зростання уваги науковців до впровадження інклюзивного навчання як найбільш оптимальної форми навчально-виховної діяльності із дітьми з особливими освітніми потребами, обґрунтовують поняття «адаптація молодших школярів з особливими освітніми потребами до навчання в загальноосвітній школі», яке визначено як процес і результат активного пристосування дитини з особливими потребами до шкільного життя.

У дослідженнях А. Висоцької, Г. Дульнєва, В. Петрової, К. Турчинської, Ж. Шиф доведено високу ефективність корекційного навчання, внаслідок якого відбуваються позитивні зміни в розвитку психіки, соціальної адаптації цих дітей.

Новий погляд на освіту й на місце людини в соціумі – головні світові ознаки інноваційного розвитку будь якого суспільства. За наших днів освіта набуває характеристик загальності, доступності, рівності у високо розвинутих країнах. Базис освітньої інклюзії (латинською *inclusion* – включення) має глибоке концептуальне коріння, відображене у теоріях соціальної справедливості, прав людини, соціальних систем щодо розвитку особистості, соціально конструктивізму, структуралізму, ідей інформаційного суспільства й соціальної критики. Відповідно до зазначених теорій та ідей освіта розглядається як суспільне благо, що потребує надання всім рівних можливостей у доступі до цієї соціальної цінності. Подолати соціальну нерівність у такому контексті – означає створити можливості для отримання вагомого місця у суспільстві засобами освіти. Нині гнучка індивідуалізована система навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної освіти за місцем проживання і може стати засобом подоланням соціальних проблем зазначеної категорії осіб. Інклюзія поступово офіційно посідає пріоритетне місце у системі освіти, спираючись на вище згадане концептуальне підґрунтя, розробку державної інклюзивної політики, системи управління та підтримки національних освітніх програм (Данілавічюте Е., 2012).

Протягом останніх десятиліть світова спільнота суттєво змінила своє ставлення до людини з інвалідністю. Її інвалідність-вторинна. Визначення прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги в процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливими на сучасному етапі розвитку освіти. Тому вагомого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей і молоді з порушеннями психофізичного розвитку з їхніми здоровими однолітками. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх дітей, створює

спеціальні умови для дітей з особливими освітніми потребами, навчає дітей сприймати людей такими, якими вони є.

Недостатня реалізація на практиці сучасної системи інклюзивної освіти, що включає дитину з особливими освітніми потребами в повноцінний процес навчання поряд з іншими дітьми, зумовила необхідність дослідження соціально-психологічних аспектів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у навчанні (Талданова Л., 2018).

У численних психологічних дослідженнях наголошується на необхідності враховувати специфіку саме шкільної адаптації дітей із певними вадами. Наукові дослідження стверджують, що ігнорування проблем адаптації осіб, що мають деякі порушення, зумовлює труднощі їх подальшого життя та спілкування. Більшість таких молодих людей не в змозі в майбутньому обрати професію до вподоби, визначитись у життєвому просторі, для деяких з них проблемним є встановлення контакту з іншими тощо (Томчук С., 2004).

Школа, в якій має адаптуватися дитина з вадами здоров'я посилює проблеми всієї пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами і позначається на шкільній успішності, специфіці їх міжособистісного спілкування. Поступово такі учні починають уникати спілкування, особливо з незнайомими для них людьми, відбувається певний невротичний розвиток особистості.

Відхилення від норми здоров'я можуть зумовлювати серйозні адаптаційні проблеми в житті. Діти з наявними фізичними вадами (інваліди з різними нозологіями, заїки, картаві, інші неповносправні) особливо легко травмуються. Некоректне поводження з ними призводить до глибокої життєвої трагедії.

Для розуміння сутності психологічної адаптації дітей молодшого шкільного віку є необхідним ретельний аналіз трьох ліній розвитку дитини. Перша лінія – формування довільності поведінки, друга – оволодіння еталонами та засобами пізнавальної діяльності; третя – перехід від егоцентризму до децентризму (Томчук С., 2004).

Для подолання негативних тенденцій у підготовці названої категорії дітей до інтеграції в суспільство, потрібна

розробка нових теоретичних підходів до їх навчання, виховання і організації всієї життєдіяльності. Це завдання повинне вирішуватися з урахуванням всього комплексу медичних, педагогічних, економічних, соціальних, соціально-психологічних проблем, що стосуються соціального захисту дітей з особливими потребами, їх навчання, виховання, реабілітації та адаптації в соціальне середовище.

Важливе місце в комплексі названих складових компонентів підготовки дітей до інтеграції в соціальне середовище займає питання їх соціальної адаптації.

Щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні потреби учнів, зумовлені їхніми здібностями, рівнем розвитку, інтересами та іншими відмінностями, педагогам необхідно змінювати методи навчання, навчальне середовище, матеріали тощо. Ці зміни або пристосування до потреб учнів відбуваються через адаптації або модифікації.

Адаптація – змінює характер навчання, не змінюючи зміст або понятійну сутність навчального завдання. Це процес або результат процесу, який передбачає гармонійне з точки зору індивідуальних прагнень людини (у нашому випадку дитини) задоволення її потреб, створення умов для її здорового, щасливого життя в суспільстві (Лаврінченко Л., 2017).

Вибір видів адаптації з урахуванням потреб конкретних учнів може включати: поведінкову адаптацію, організаційні навички адаптації та сенсорні потреби адаптації.

Поведінкова адаптація спрямована на вирішення проблем, що пов'язані з мотивацією та виконанням встановлених правил і вимог до поведінки. Наприклад, учень з порушенням, пов'язаним із дефіцитом уваги, може потребувати більше можливостей для руху. Вчитель робить адаптацію з урахуванням цієї потреби, надаючи учневі часті перерви. Або ж учень з особливостями розумового розвитку, можливо, не засвоїв порядок переходу до ігор на свіжому повітрі. Вчитель враховує цю потребу і виготовляє ламіновану картку з підказками, на якій у вигляді малюночків послідовно зображені необхідні дії (наприклад, дитина складає іграшки, дитина одягає пальто і рукавички, дитина дістає із шафки м'яч).

Організаційні навички адаптації допомагають дітям зосередити увагу на завданні, що виконується. Наприклад, учень, який має труднощі у навчанні, читаючи вголос губить рядок, який читає. Вчитель виконує адаптацію з урахуванням цієї потреби, дозволяючи учневі користуватися лінійкою, яка кладеться під речення, яке читає дитина. Або ж дитині з порушенням зорового сприйняття важко зосередити увагу на робочих аркушах, що містять багато інформації. Педагог здійснює адаптацію з урахуванням цієї потреби, зменшуючи обсяг інформації в робочих аркушах, і за необхідністю, розрізає сторінку на розділи, використовує виділення різних розділів на сторінці.

Сенсорні потреби адаптації дітей реалізуються шляхом надання учневі допоміжних засобів (слуховий апарат, окуляри, техніка для комунікації), устаткування і допомоги для того, щоб компенсувати сенсорні порушення. Наприклад, учневі з порушенням слуху відводять робоче місце ближче до вчителя, подалі від вентиляторів і шумних місць (наприклад, вікон, дверей тощо). Учня з церебральним паралічем, якому важко говорити, вчать користуватися спеціальним електронним пристроєм, який синтезує голос. Його однокласників також вчать спілкуватися з дитиною за допомогою цього допоміжного пристрою (Шевців З., 2016).

Розглянувши види адаптації можна зробити такий висновок що соціальна адаптація - процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища; вид взаємодії особистості із соціальним середовищем. Соціальна адаптація - це не лише стан людини, а і процес, протягом якого особистість набуває рівноваги і стійкості до впливів соціального середовища. Специфікою адаптації людини є те, що цей процес пов'язаний з соціалізацією людини, з процесом засвоєння соціальних норм поведінки, з «входженням у соціум» (Ярмола Н., 2018).

Отже, соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами з категорії «молодших школярів» має вагомим значення до успішного пристосування та функціонування у новому середовищі і в майбутньому як становлення особистості. Успішне пристосування передбачає розроблення адаптованих

освітніх програм, облаштування приміщень технічними засобами навчання, архітектурне перетворення. Крім створення універсального простору необхідно створити систему психолого-педагогічної підтримки для дітей з особливими освітніми потребами у період їхньої адаптації, здійснювати розвивальну та корекційну роботу.

DOI: 10.5281/zenodo.5905865

Швидун О. О.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Історична система суспільних відносин, культура певної епохи, політичний устрій мають прямий вплив на формування особистості. На кожному етапі суспільного розвитку існують конкретні норми для людей, дотримання яких забезпечуватиме нормальне їх функціонування у соціумі.

В умовах постійних змін підвищується потреба у підготовці учнівської молоді до самостійного життя, формування особистості, здатної швидко, якісно адаптуватися до будь-яких соціальних змін, стійкої до негативних проявів оточуючого середовища. А відтак освітня система повинна сприяти формуванню у підростаючого покоління цілісного уявлення про людську спільність, закладати навички усвідомлення сучасних суспільних проблем, а також стверджувати ідею цінності й унікальності людської особистості. Саме тому соціальна компетентність підлітків визначається як одна з ключових.

Визначаючи поняття «соціальна компетентність», доцільно розглянути дефініції «соціальний» та «компетентність». Так, поняття «соціальний» (лат. *socialis*) у перекладі означає «товариський, суспільний, той, що належить суспільству, пов'язаний з життям та стосунками людей у суспільстві» (Бондар В., 2000). Соціальне виникає у процесі взаємодії і відображає всю багатогранність зв'язків і відносин,